

УДК 338.24:005.334:005.934

Яцентюк Р. М., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ У ПЕРІОД ВІЙНИ ТА МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ БІЗНЕСУ І ДЕРЖАВИ

Сучасні військові конфлікти виступають потужними дестабілізуючими чинниками економічного розвитку, трансформуючи структуру виробництва, розподілу ресурсів і інституційного регулювання. В умовах війни формується специфічний тип господарської організації – воєнна економіка, що передбачає централізацію управління ресурсами, пріоритетність оборонного сектору та часткове витіснення цивільного виробництва [3; 6]. Водночас емпіричні дослідження засвідчують дуалістичний характер впливу війни: короткострокове стимулювання попиту через державні витрати поєднується з довгостроковим пригніченням економічного зростання через структурні дисбаланси та втрату капіталу [2; 8].

Аналіз історичного досвіду дозволяє виокремити типові моделі економічної поведінки держав у період воєнних конфліктів. У випадку війни у В'єтнамі та Корейської війни характерною була мобілізаційна модель із різким зростанням державних витрат і переорієнтацією промисловості на військові потреби, що стимулювало індустріалізацію, але створювало інфляційні ризики та залежність від зовнішньої допомоги [5; 9]. Післявоєнний розвиток Південної Кореї засвідчив ефективність експортно-орієнтованої індустріалізації як механізму трансформації воєнних втрат у довгострокове економічне зростання [4].

Досвід країн Близького Сходу демонструє іншу траєкторію. Війна між Іраном та Іраком спричинила масштабну деградацію економічного потенціалу, включаючи втрату виробничої бази, зниження доходів від експорту енергоносіїв та накопичення боргових зобов'язань [7]. Дослідження показують, що енергетичні шоки, спричинені військовими конфліктами, мають системний вплив на глобальні макроекономічні параметри, зокрема інфляцію та темпи зростання [10]. У цьому контексті економічна стійкість прямо залежить від рівня диверсифікації економіки та енергетичної автономії.

Показовим є досвід Ізраїлю, де в умовах перманентних безпекових

викликів сформовано модель інноваційно-орієнтованої резильєнтної економіки, що поєднує високий рівень військових витрат із розвитком високотехнологічного сектору, венчурного капіталу та підприємництва [1; 11]. Така модель забезпечує здатність економіки функціонувати в умовах тривалої нестабільності без втрати стратегічних позицій у глобальній конкуренції.

Натомість досвід Югославії та Афганістану ілюструє деструктивний сценарій, коли війна призводить до тривалої інституційної деградації, руйнування економічних зв'язків та глибокого падіння ВВП, що має довготривалий характер [2; 12]. Відсутність ефективного державного управління та інвестиційної привабливості у таких умовах суттєво обмежує потенціал відновлення.

Системний аналіз дозволяє виокремити ключові детермінанти резильєнтності економіки у війні: диверсифікація виробництва, гнучкість інституцій, рівень технологічного розвитку, інтегрованість у глобальні ринки та ефективність державної політики [2; 8]. Надмірна мілітаризація економіки, хоча й може забезпечувати короткострокову стабілізацію, у довгостроковій перспективі витісняє інноваційний розвиток і знижує потенціал економічного зростання.

Аналогія з Україною свідчить про формування змішаної моделі економічної адаптації, що поєднує елементи мобілізаційної економіки та ринкової гнучкості. Війна спричинила значні втрати виробничого та підприємницького потенціалу, порушення логістичних ланцюгів і трансформацію структури зайнятості, водночас стимулюючи розвиток оборонних технологій, цифрових сервісів та нових форм підприємництва [13]. У середньостроковій перспективі ключовим фактором відновлення виступає здатність до інституційної модернізації та інтеграції у глобальні економічні процеси.

Оптимальні сценарії економічної поведінки України повинні базуватися на принципах адаптивної резильєнтності. По-перше, стратегія «смарт-мобілізації» передбачає поєднання оборонних витрат із розвитком інноваційної економіки та стимулюванням високотехнологічних галузей. По-друге, необхідною є диверсифікація зовнішньоекономічних зв'язків і логістичних маршрутів. По-третє, важливим є забезпечення енергетичної незалежності через розвиток відновлюваних джерел енергії та децентралізацію енергосистеми. По-четверте, ключову роль відіграє розвиток людського капіталу як основи післявоєнного економічного зростання.

Таким чином, резильєнтність економічних систем у період війни

визначається здатністю до структурної трансформації, ефективного управління ресурсами та формування довгострокових драйверів зростання. Для України критично важливим є використання воєнного періоду як імпульсу для глибокої економічної модернізації та інтеграції у глобальну економіку.

Література

1. Aisen A., Veiga F. J. How does political instability affect economic growth? *European Journal of Political Economy*. 2013. Vol. 29. P. 151–167.
2. Blattman C., Miguel E. Civil war. *Journal of Economic Literature*. 2010. Vol. 48 (1). P. 3–57.
3. Broadberry S., Harrison M. *The Economics of World War I*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 344 p.
4. Campos N. F., Coricelli F., Moretti L. Economic growth and political integration: Estimating the benefits from membership in the European Union. *Journal of Economic Dynamics and Control*. 2019. Vol. 105. P. 47–83.
5. Fishback P. V. U.S. monetary and fiscal policy in the 1930s and 1940s. *Oxford Review of Economic Policy*. 2010. Vol. 26 (3). P. 385–413.
6. Harrison M. *The economics of World War II: six great powers in international comparison*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 314 p.
7. Karsh E. *The Iran–Iraq War 1980–1988*. Oxford: Osprey Publishing, 2002. 96 p.
8. Rodrik D. Industrial policy for the twenty-first century. CEPR Discussion Paper. 2004. No. 4767. URL: <https://cepr.org/publications/dp4767>
9. Ruttan V. W. *Is war necessary for economic growth? Military procurement and technology development*. Oxford: Oxford University Press, 2006. 224 p.
10. Stiglitz J. E., Bilmes L. J. *The three trillion dollar war: The true cost of the Iraq conflict*. New York: W.W. Norton & Company, 2008. 311 p.
11. Senor D., Singer S. *Start-up nation: The story of Israel's economic miracle*. New York: Twelve, 2009. 320 p.
12. Stewart F., Fitzgerald V. *War and underdevelopment*. Vol. 1–2. Oxford: Oxford University Press, 2001. URL: <https://global.oup.com/academic/product/war-and-underdevelopment-9780199241864>
13. World Bank. *Ukraine rapid damage and needs assessment*. Washington, DC: World Bank, 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/rapid-damage-and-needs-assessment>